

Mikalojaus Daukšos *Katekizmo* (1595) sudėtiniai sujungiamieji sakiniai*

ARTŪRAS JUDŽENTIS,
JŪRATĖ PAJĖDIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

The article deals with the semantic and syntactic aspects of clause coordination in Daukša's 1595 Catechism (i.e., both the Catechism proper and the Trumpas budas), with particular emphasis on markers of coordination and clause order. The translations were carefully compared with the originals. The most striking differences with regard to modern Lithuanian were observed in the use of the conjunctions ir and o. Furthermore, the use of compound markers of coordination, with additional differential markers postpositionally attached to the conjunction to express finer shades of meaning, is more characteristic of Daukša's language than of modern Lithuanian.

0. ĮVADAS

Straipsniu siekiama sistemiškai aprašyti vieno svarbesniųjų mūsų senosios raštijos paminklų sudėtinius sujungiamuosius sakinius. Tai bene mažiausiai kalbos istorikų tirtas lietuvių kalbos gramatinės sandaros baras.

Daukšos knygą sudaro du veikalai: *KATHE-//CHISMAS// ARBA MOKSLAS// KIEKWIENAM// KRIKSZCZI-//ONII PRI// WALVS.// PARASZITAS PER// D. IAKVBA LEDES-//MA Theologa Socie-//tatis IESV.// Išgulditas iš Lięžu-//vio Ląkiųko ing Lietu-//wiųką per Kunigą Mi-//kałoiu Daugļa Ká-//nonika Žemai-//cziū.// Išspausťas Wilniūie// Metūfę užgimimo// Wiešpaties 1595 (toliau – *Kathechismas*) ir *Trumpas// Budas Pa-filáki-//mo/ arba išpažinimo// Nūdemiū.// Drin tu kurie dažnai// wartôia tū Sakra-//mentu./ / Yž ląkiųko qnt Lietū-//wiųko pėrgulditas.// W I L N I V I// Mētūfš M. D. XCV* (toliau – *Trumpas Budas*). Šiame straipsnyje sujungiamieji jų abiejų sakiniai nagrinėjami pagrėčiui ir nuolat lyginami tarpusavyje. Kadangi abu veikalai išversti iš lenkų kalbos (dėl lenkiško teksto kilmės plg. Michelinį 2001: 228), tai jų duomenys lyginami su originalais (*NAVKA// CHRZESCIAN-//SKA.// Abo Kátechizmik// dla dźiatek.// Przej D. Jákubá Lede-//zmá. Theologá zębránia// P. Jeżufowego nápiśá-//ny/ á teraz z Włofkiego// ná Polłkie przeło-//żony.// W KRAKOWIE ir Krotki obyczay spo-//wiedzi: dla tych/ którzy// cęšto vżywaiq tego Sakrá-//mentu: z Włofkiego ná// Polłkie przełożony.*¹⁾*

* Straipsnyje skelbiama dalis Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo paremto projekto („Sudėtiniai Daukšos 1595 m. *Katekizmo* sakiniai“, registracijos Nr. 96-163/3G) rezultatų.

¹ Naudotasi Vilniaus universiteto bibliotekos turima fotokopija iš Jurgio Lebedžio kolekcijos (plg. Palionis 1995: 7–8).

Sudėtinių sakinių straipsnyje vadinamas sakiny, turintis ne mažiau kaip du sintaksinius centrus, reiškiamus asmenuojamosiomis arba neasmenuojamosiomis veiksmažodžių formomis. Svarbus skiriamasis vientisinių ir sudėtinių sakinių bruožas yra tik pastariesiems būdingi prasminiai ir sintaksiniai dėmenų tarpusavio santykiai. Jiems darbe skiriamas pagrindinis dėmesys. Pagal mūsų kalbotyroje nusistovėjusią tradiciją sudėtinių sakinių sintaksinė sandara tirama kaip prasminės sandaros išraiška. Nuo išraiškos, kuri tyrėjui prieinama tiesiogiai, paprastai einama prie turinio. Tokios tvarkos laikomasi ir šiame straipsnyje.

Lietuvių kalbotyroje sukurta gana nuosekli sudėtinių sakinių tyrimo metodika². Su tam tikrais pakeitimais ji pritaikyta ir Daukšos sujungiamiesiems sakiniams aprašyti.

Daugiausia dėmesio skiriama svarbiausiai sudėtinių sakinių prasminių ir sintaksinių santykių raiškos priemonei – jungiamiesiems žodžiams. Sudėtinio sakinio jungiamuoju žodžiu vadinami visi dėmenų jungiamąjį vaidmenį atliekantys žodžiai: jungtukai, santykiniai įvardžiai arba santykiniairieveksmiai. Su jais drauge gali eiti kiti jungtukai, įvardžiai,rieveksmiai ar daleytės, dėmenų prasminiam santykiui suteikiantys papildomų atspalvių arba patikslinantys, išryškinantys jo pobūdį.

Skiriami tokie sudėtiniais sujungiamaisiais sakiniiais reiškiamų prasminių santykių tipai: gretinamieji, priešinamieji, skiriamieji, išskirties, tikslinamieji, priežasties, sąlygos, nuolaidos ir pridurtiniai. Skirtingai negu *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje*, atsisakyta atskirosudėdamųjų (Ambrazas, red. 1994: 702–707) santykių tipo. Laikomasi nuomonės, kad bent jau senųjų raštų kalboje nėra pakankamo pagrindo jiems atskirti nuo gretinamųjų santykių (plg. Ambrazas, red. 1994: 708–716). Sujungiamųjų paremiamųjų sakinių tipas *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* skiriamas daugiausia remiantis juose vartojamais jungiamaisiais žodžiais (plg. Ambrazas, red. 1994: 717–719). Tokiais sakiniiais reiškiami priežasties arba sąlygos prasminiai dėmenų santykiai, todėl šiame straipsnyje jie atitinkamai ir vadinami. Siekiant išvengti terminų painiavos ir geriau atspindėti dėmenų tarpusavio santykių pobūdį, vietoje *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* skiriamų pažymimųjų (Ambrazas, red. 1994: 720) pasirinktas pridurtinių (plg. Ambrazas, red. 1994: 696) santykių terminas³. Tokiuose sakiniuose vienas dėmuo žymi su kito dėmens turiniu susijusias papildomas aplinkybes arba tam tikrą pirmojo dėmens turinio vertinimą, pvz.:

Jneiei ing iščia Mer-//gos f̃węc̃žęsios Mótinos // tawós / o tũ kaip ią ižkėlai // ñẽ ižbiłomol̃p garbél̃p (W̃f̃edleś w // żywot Pánieńłki naświętf̃ęy // m̃atki twey / á tak iákoś ią pod-//niołł ku niewymowney chwale) 164,

Straipsnyje skiriamas ir sudėtinių tikslinamųjų santykių tipas. Šiuose sakiniuose vienas dėmuo patikslina kito dėmens turinį, plg.:

² Sudėtinių sakinių nagrinėjimo metodikos pagrindai išdėstyti Vytauto Ambrazo straipsniuose (1972, 1977, 1982, 1986).

³ Apie pridurtinius sakinius žr. Balkevičius (1963: 331–333); Piročkinas (1964c: 99; 1964a: 109–112; 1964b: 158, 163–165); Ulvydas, red. (1976: 908).

[Prámintas nûg Chri-//ftaus/ ir iřmánoř] mókiti-//nis/ **tai yra/** kuris apfikrik-//ftiies/ tiki inğ Diewą/ ir// dáro priłákimus io. (Jeřt vczeń Chryřtułow kto-//ry okręciwfy fię/ wierzy y wy-//znawa zakon iego.) 10₁₄

Straipsnio duomenų bazę⁴ sudaro 376 sudėtiniai sujungiamieji sakiniai, išrinkti iš abiejų Daukšos *Katekizmo* veikalų. Pavyzdžiuose pateikiamų sudėtinių sakinių atkarpas lydin-tys pirmieji skaitmenys žymi 1995 m. leidimo viršutinį puslapio numerį⁵, o šalia einantis prierašinis mažesnio formato skaitmuo – eilutę, kurioje yra jungiamasis žodis. Skliauste-liuose duodamas lenkiškas visų pavyzdžių originalas.

Sudėtiniai sujungiamieji sakiniai nagrinėjami suskirstyti pagal jungiamuosius žodžius. Didesnių skirsnų medžiaga pabaigoje apibendrinama keliais sakiniais.

1. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGTUKU *arba*

1.1. Sakiniai su *arba*

Jungtuku *arba* nagrinėjamuose veikaluose siejamos asmenuojamosios veiksmazodžių formos (a) arba šalutiniai dėmenys (b), pvz.:

a) *ape kąg bילו ar-//ba kam priėtiis ftiie// artikúlai? (o cžymże mowią/ ábo ko-//mu należą te ártykuły?)* 25₄₋₅

b) [gáli dūtiis káltas] iėi wår-//gũłė [...] nęgeide pagálbos nųg Wie-//fpatės Diewo ławo/ fu ti-//krú/ ir ftiprumi duxėiimu [...] **arba** iėi nu-//půle fu firdimi/ ir prabin-//gufe ape tatai apmaudá-//wo ([može fię dác winien] Jeřli w pracách [...] nie żądał// wřpomożenia od Pána Boga//) z pewną á niepochybną dufno-//ścią [...] **ábo** ieřli v-//padał z vmyřlem/ y zbytnie fię// o to fráfował) 122₂₀

Prasminiai dėmenų santykiai visais atvejais SKIRIAMIEJI.

Originale šiuos sakinius trim atvejais atitinka sudėtiniai sakiniai su jungtuku *abo* (kaip pacituotuose pavyzdžiuose), dviem atvejais – vientisiniai sakiniai:

padárės qnt' ławės žimė// križėus fřwęto/ daráu řkái-//cziu/ arba rokawóiūs fu řá-//wo řiėła. (prze-//jęgnawřfy fię krzyżem řwięty'm/ // rachuię fię// z řwym řumnieniem.) 68₁
túiau/ kaip' kas átáił/ ar-//ba priąugą wářřarumř iř-//mıntıngumř/ táđ' iám' nę// ganá wieno tikeiimo (řkoro kto prżyidźie do łat rožu-//mnych/ tedy mu nie dořýć ná// wierze) 72₆

⁴ Duomenų bazėje (ir šio straipsnio pavyzdžiuose) rašmenys perteikti priimant mokslinio leidimo (*Mikalojaus Daukšos 1595 metų Katekizmas*. Parengė Vida Jakštienė ir Jonas Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995) transliteruotoje versijoje pateiktą supaprastintą *i* su tašku bei trejopą *ž, ę, į* žymėjimą (atsisakant *ż*), bet atstatant pagal originalą gotikinius rašmenis ir nosinių balsių žymėjimą įkypais brūkšneliais: *a, e, i, u*. Panašūs keitimai taikyti ir lenkiškiems Ledesmos *Katekizmo* sakiniams – atstatomi gotikiniai rašmenys bei įkypais brūkšneliais žymimi *a, e*, bet paliekamas moksliniame leidime pasirinktas dvejojas *ż, ź* žymėjimas (plg. Palionis 1995: 34–36).

⁵ Jie atitiktų 1595 metų leidimo Daukšos *Katekizmo* puslapį, jeigu leidinys turėtų puslapių numeraciją.

Dalelytė *tiektai* 162₁₁ sakinyje labiau susijusi su veiksmažodžiu nei su jungtuku, plg.:

Vž didį tai// gėropadārimą galėtu būi// priškaiřita/ idānt' tu Wie-//špatie Maieřtoto/ wieną// kārta ape nufsidięsį žmō-//gu padūmotumbei/ arba// tiektāi io pagėřtūmbeis (Za wielkieby// to dobrodziejstwo mogło być// poczytano/ kiedyby ty Pānie// māieřtatu/ raz iedno o grzeřny// cżłowieku pomyřlił/ abo tylko// kiedy nań wlpomniał) 162₁₁

1.2. Sakiniai su *arba vėl*

Pora atvejų su jungtuku *arba* eina dalelytė *vėl*. Tokiais sakiniiais taip pat reiškiami SKIRIAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai. Postpozicinė dalelytė suteikia sakiniams gretinamųjų santykių atspalvį, plg.:

Galū// melfi Diewą/ idānt' pēr nū-//pėtnus/ ir dārbus ľawū// šwėtuių ľuffimytū ānt mūf-//fu: arba wel: galū melfi šwė-//tūfius/ idānt' iie Diewui// Tėwui šitą mātą mūřu// padūtū 66₈
[Tē řkūndieř grāudžēi] Jog nē būwo kāntrus// priėpūľūřsē/ arba iēi wel' nē// turēio kāntrumo priėřpau-//dofē/ arba rūpėřēiūřę ([Niechay řię teř vľkarża žā-//ľofnie] Jž nie był ćierpliwy// w przy-//padkách przećiwnych/ ābo ie-//ľli teř nie miaľ ćierpliwořci w// doľęľořćiach) 125₁

Dabartinei bendrinei kalbai tokia dalelytės *vėl* vartoseną nebūdinga.

Pastarajame pavyzdyje dalelytė, kaip ir originale, pavartota trečioje dėmens vietoje. Pirmasis sakinys originalo neturi.

1.3. Sakiniai su *arba... arba*

Kartojamuoju jungtuku *arba... arba* siejamos asmenuojamosios veiksmažodžių formos (a) arba bendratys (b):

- a) *nūdemes wyřfokios ľauęo-//tus kiekwiēnas/ pēr kurē// ā arba gārbą amžinę tērō-// iēm'/ arba řukibēs/ to pařľau-//ľo wėřtai įgyiēm (grzechu wřľā-//kieęo/ żā ktory ābó chwale wieczną// wtrāćię/ ābo karānie tu nā řwiećie řľu-//řne odoņiř) 93_{11, 12}*
 b) *Jēi tau tēwas ta-//was ľieptų kokią nētiē-//ľa biľoi/ arba ką řubriři// arba //ką pikto padari/ turiē-//įgu tu io tamē klaui? (A kiedyby tobie oćiec troy// roľkażaľ řzec iaką nieprawdę/ // ābo grzech iaki wćynic: winien// jeř go řľuchac?) 81_{20, 21}*

Dėmenų tarpusavio santykiai SKIRIAMIEJI. Antrame iš pacituotų pavyzdžių kartojamasis jungtukas atitinka originalo vieninį.

1.4. Sakiniiais su jungiamaisiais žodžiais, kurių pagrindą sudaro jungtukas *arba*, reiškiami SKIRIAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai. Dabartinei bendrinei kalbai neįprasta dalelytės *vėl* vartoseną su jungtuku *arba*, ypač trečiojoje dėmens vietoje. Dalelytė suteikia sakiniams prasminį gretinimo atspalvį.

1 LENTELĖ. JUNGIAMŲJŲ ŽODŽIŲ SU JUNGUTUKU arba VARTOSENA DK

Jungiamieji žodžiai	K	TB	Iš viso
arba	3	2	5
arba vėl	1	1	2
arba... arba	2		2
Iš viso	6	3	9

2. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGUTUKU *bat*2.1. Sakiniai su *bat*

Jungtukas *bat* tiek *Kathechisme*, tiek ir *Trumpame Bude* sudėtinio sakinio dėmenis dažniausiai (trijuose ketvirtadaliuose visų nagrinėjamų atvejų) sieja vienas, pvz.:

kiekwienamė|| Sakraméntę dūlti|| mú-||mus malône Diëwo| drin' || kokio įpacžio dáikto. Bat' || reikia iūs wértai priimti. (w káždym Sákrámen-||cie bywa nam dawaná láfká/ || dla iakiey ofobliwey rżeczý: ále|| ie trzeba godnie przýiqć.) 95₉

Jungtuku *bat* siejamos vienanūšės asmenuojamosios veiksmazodžių formos (a), bendratys (b), šalutiniai sudėtinių sakinių dėmenys (c):

a) *M. Nūdeme atláiftina || ká dáro?|| Mo. Nė tērtoie malónes Di[e]-||wo/ nei nupėtno ámžino:|| palkądinimo: bat' dārō žmō-||gu vžáuŕsušiu/ ir vžwėŕsušiu|| mēiteia (M. A grzech powŕjedni co cżyni?|| V. Nie traci łáki Bożey/ áni || żáŕluguie pieklá:|| ále cżyni cżłō-||wieká ożięblego w miłości) 93₁*

b) *Nes kitáip' ně butų|| gėilí/ ir norėi iam' gėro/ bat' || norėi iam' pikto (Boby ináčżey nie było życżýć|| mu dobrego/ ále życżýć mu źle-||go) 71₁₀*

c) *Túrimę mēŕŕtiš [...] idánt' ně numirtúmbim' nū-||demellę/ bat idánt' múmus|| dūtų pagáŕbą/ ir iżgėŕbetų. 57₁₄*

Sakiniais su šiuo jungtuku dažniausiai reiškiami PRIEŠPRIEŠOS prasminiai santykiai (plg. cituotus pavyzdžius). Kai kuriais atvejais juose ryškus GRETINIMAS, pvz.:

M. O ŕŕeŕtói ko?|| [mēldžiamė] Mo. Idánt' Diëwas áuugo-||tų/ ir ŕtiprintu mus galibė|| ŕawá/ ně dūdamas impuŕi|| inŕ pagúndimus: bat idánt|| dūtų múmus pagáŕbą (M. A w ŕoŕtey co?|| V. Aby nam niedopuŕcił wpaŕć|| w pokuŕy: ále aby nam dał po-||moc) 55₉

Retkarčiais sakiniiais su *bat* reiškiami dėmenų priešpriešai artimi NUOLAIIDOS santykiai, pvz.:

[...] *artės yra dāuḡ*// *Mariiy?*// *Mo. Nē dāuḡ/ tiktāi wienā*// *kuri yrā dāḡuā: bēt iq nē*// *wiēnu wardū wadinamę* ([...] *álbo po-//dobno nie iedná iefth Pánná*// *Mária./ V. Y owḡem fámá iedná/ kto-//ra iefth w niebie: ále iq nie ie-//dnym imieniem żową*) 60₁₅

Šio sakinio prasminiams santykiams įtakos turi leksinė priešprieša *tiktai viena: ne vienu*. Priklausomai nuo dėmenų leksinės sudėties ir gramatinės sandaros kai kuriuose sakiniuose su *bat* ryškūs IŠSKIRTIES prasminiai santykiai, pvz.:

M. Koky wáifitą túri-//mē lau gamini/ idáni// galētumbimē fjitą pri-//ffâkimą išpilditi?// *Mo. Yra nē māža/ bat' fjitie// pęki didžēufy tarp kitų* (*M. Jakiego lekarfwtá vżywác// mamy/ ku záchowaniu tego// przykazania?*// *V. Jest niemało/ ále te pięć mie-//dzy infymy.*) 85₈

Reiškiamų prasminių santykių pobūdį šiame sakinyje lemia priešprieša *nemaža: penki*, aukščiausiojo laipsnio būdvardis su prielinsnio *tarp* konstrukcija.

Originale atitikmenų neturi 3 sakiniai su *bat*. Kitais atvejais jungtuką *bat* paprastai atitinka lenkų *ale*; tik vienu atveju originale pavartota dalelytė *tylko*:

Wżjius/ ragawimas/ // wiles glitēimas:// Bat dráflei tam żodżiu/ // tiki girdēimas. (*Dotykánie/ ímák/ y oko omyla/ // Słuch tylko fłow twych mocnie mię/ poşila.*) 176₁

2.2. Sakiniai su *bat dabar*

Dalelytė *dabar* prisišliejusi prie jungtuko *bat* viename *Trumpo Budo* sakinyje. Ji sustiprina, pabrėžia dėmenų turinio PRIEŠPRIEŠĄ, plg.:

[*Tē pašiflâkai*] *Jog wel gērós fargības/ nē turēio/ qnt' paiēutimū/ fawų/ bat' dābar nē greffe// ių beginēiēnczū* ([*Niechay lię fpowiada*] *Jż też pilney ftrażey nie// miał nád żmyflâmi swoimi/ ále// iefcże dopuŕczâ im biegać*) 127₇

2.3. Sakiniai su *bat gandžiaus*

Sakiniais su šiuo jungiamuoju žodžiu reiškiamą dėmenų PRIEŠPRIEŠĄ. Aukštesniojo laipsnio prieveiksmis, eidamas su jungtuku, ne pakeičia, o tik sustiprina prasminius dėmenų santykius, plg.:

Nēnóriu mirtiēs nufsi-//dēuśio/ baĩ gādžēus/ idqni// fufgrifjtų/ ir butų giwas. (*Niechcę// śmierci grzeŕnego/ ále ráczey// żeby lię náwroćil/ á żyw był.*) 138₂

dar-//bâi máno: o kaip nēwerti/ // ir nēpridęrų/ baĩ gādžēus// ftoių prieŕ tawę? (fprawy moie: o iâ-//ko niegodne/ nieprżytoyne/ // ále y owḡem przećiwne tobie?) 188₁₀

Dviejų sakinių jungiamąjį žodį *bat gandžiaus* atitinka tokios pačios sandaros originalo *ale raczej*. Pastarojo sakinio originale pavartotas kitoks jungiamasis žodis, dar labiau pabrėžiantis priešinamuosius dėmenų turinio santykius.

2.4. Sakiniai su *bat labiaus*

Eidamas su jungtuku *bat* aukštesniojo laipsnio prieveiksmis *labiaus*, panašiai kaip ir *gandžiaus*, sustiprina sakinius reiškiamus dėmenų PRIEŠPRIEŠOS santykius, plg.:

tūri dūtiš// kahtas [...] Jog nē padāre to paf-//firgēiūmo patāifimē giwā-//tos fawōs [...] bat labiaus ioğ v3li-//kos tamčieğ v3welsimē/ ir// nodboiimē/ kurj turēio i3/ // prādžios (ma fię dać winien [...] i3 nie vc3yni3 tey// pilności w poprawie 3ywotā// fwego [...] y ow3em/ i3 trwa3// w tey3e o3ięb3ości y niedba3-//twie ktore mia3 3 przodka) 121₆

Wie3patie// tu nēatātremi nu3idēiū3iu/ bat labiēus iūs wadini/ ir// trāuki fawēf3. (Panie ty nie odp4-//d3a3 grze3nych/ y ow3em ie// w3ywa3 y čiagnie3 do 3iebie.) 150₈

Originalo atitikmuo abiem atvejais toks pats – jungiamasis žodis *y owszem*. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jungtuką *bat* šiais atvejais atitinka lenkų kalbos *y*.

2.5. Sakiniai su *bat greičiaus*

Sakiniu, kuriame su jungtuku *bat* pavartotas aukštesniojo laipsnio prieveiksmis *greičiaus*, kaip ir sakiniiais su jungiamaisiais žodžiais *bat gandžiaus* ir *bat labiaus*, reiškiami ryškūs PRIEŠINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai:

[Tē pafsi3ākai] Jog nē rūpinos idāni// marintj wi3sadōs fawūs// paiautininus [...] bat3// grēic3ēus lēkiōio i4 wi3-//lamē. ([Niechay fię 3powiāda] J3 fię nie 3tārā āby vmar-//twia3 3āw3je 3woie namięno-//3ci [...] āle rychley nā3lādowa3 iey/ y // pe3ni3 i4 niema3 we w3ytkim.) 127₂₁₋₂₂

Originalo ir vertimo jungiamųjų žodžių sandara sutampa.

2.6. Sakiniai su *bat vienoki3*

Šis jungiamasis žodis pavartotas *Trumpo Budo* sakinyje, kuriuo reiškia dėmenų turinio PRIEŠPRIEŠA su NUOLAIDOS atspalviu, plg.:

bāido mānē// tularōpos nūdemes mānos// kuriomis tawo Maie3tōt4// pā3eid3ē: bat wienoki3 pri-//eg tam/ ātmęnu qni dides// mie3a3irdi3tes tāwo (3trā3q mie ro3māite// grzechy moie/ ktorymim/ twoy// maie3tat obrā3i3: āle iednāk// przy tym pomni3 nā wielkie mi-// 3o3ierd3ie twoie) 149₁₈

Vertimo jungiamasis žodis atitinka originalą.

2.7. Sakiniai su *bat nei... nei*

Šiuo jungiamuoju žodžiu viename sudėtiniame *Trumpo Budo* sakinyje siejamos trys bendratys:

kurio a3 nu3si-//dēi3s/ wardū i3pēi nē 3fmi// wērtas/ bat nei i3wadinei// nei minēi3(ktore-//gom ia grze3ny miānowāc nie// iet god3ien/ āle āni w3ywa3/ // āni w3pomināć) 134₃₋₆

Prasminiai dėmenų tarpusavio santykiai GRETINAMIEJI. Vertimas pažodžiui atitinka originalą.

2.8. Sakiniais su jungiamaisiais žodžiais, kurių pagrindą sudaro jungtukas *bat*, visų pirma reiškiami PRIEŠPRIEŠOS, rečiau – kiti prasminiai santykiai. Vertimas retais atvejais tenukrypsta nuo originalo – paprastai jungtuką *bat* atitinka lenkų *ale*; sudėtinius jungiamuosius žodžius pažodžiui atitinka originalo sudėtiniai.

Lyginant *Kathechismo* ir *Trumpo Budo* atitinkamus sudėtinius sakinius matyti, kad pastarajame veikale vartojami jungiamieji žodžiai įvairesnės sandaros, daugiau kaip trečdalis jų sudėtiniai. Be to, *Trumpame Bude* sudėtinių sakinių jungiamieji žodžiai kai kuriais atvejais skiriasi nuo originalo: *bat* atitinka *tylko*; *bat labiaus* (net du kartus) – *y owszem*; *bat gandžiaus* – *ale y owszem*.

Aukštesniojo laipsnio prieveiksmių vartoseną su jungtuku *bat* nuo originalo priklauso ne visada: gana laisvai verčiama originalo samplaika *y owszem*. Prieveiksmiai sustiprina, išryškina priešinamuosius dėmenų tarpusavio santykius.

2 LENTELĖ. JUNGIAMŲJŲ ŽODŽIŲ SU JUNGTIKU *bat* VARTOSENA DK

<i>Jungiamieji žodžiai</i>	<i>K</i>	<i>TB</i>	<i>Iš viso</i>
<i>bat</i>	15	10	25
<i>bat dabar</i>		1	1
<i>bat gandžiaus</i>	1	2	3
<i>bat labiaus</i>		2	2
<i>bat greičiaus</i>		1	1
<i>bat vienokig</i>		1	1
<i>bat nei... nei</i>		1	1
<i>Iš viso</i>	16	18	34

3. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGTIKU *ir*

3.1. Sakiniai su *ir*

Jungtukas *ir* sudėtinio sakinio dėmenis tiek *Kathechisme*, tiek ir *Trumpame Bude* dažniausiai sieja vienas, pvz.:

tėnai f̣wętié[i]i rēgi// wéidq Diewo/ kur yra té-//wiḳf̣c̣zia ṃúlf̣u/ ir ṇũg tēnái// ṛóḍẓ̌ẹ́s diḍẹ́f̣ne g̣álibe io// Maiefṭôto. (tám Swięci wiḍzq obli-//c̣f̣e Bọze/ g̣ḍẓ̌ie iesṭ Oyc̣zyzná// nạ́f̣á/ y g̣ḍẓ̌ie fię// więcey oḳázu-//ie możność maiefṭatu iego.) 50₂₀

Dėmenų tarpusavio ryšius šiuose sakiniuose sustiprina antrajame dėmenyje pakartojamas (kaip ir originale) bendras abiejų dėmenų objektas, pvz.:

Pa-//dūmi inġ twirtas rą-//kās tawos f̣węc̣ẓęušios// mēites/ [...] kūnā ir dušią māno [...] idāni iūs palāimintumbei// ir iūs garbēļp ir laupseļp// apgreļt' teiktūmbeis. (Poruczam w mocne ręce/ / twey naświętyfey// miłości [...] ciało y duşę mo-//ię [...] abyś// im błogoślawić/ á one ku czci y// chwale fwey obráćć raczył.) 181₆

Jeigu antrojo dėmens subjekts sutampa su pirmojo dėmens objektu, Daukšos jis vienas atvejais, kaip ir dabartinėje kalboje, praleidžiamas (a), o kitais – pakartojamas (b):

a) *Tawē meldžiu ir iž-//pažiftu/padék man ir būlfiu// ižganītas/ paštīrink ma-//nē/ir buļsiu apġintas (Ciebie prośę y// wzywam/ // wlpomoz mię á będę zbáwion/ // vkrzēp mię/ á będę obronion) 136_{1,3}*

b) *Akjs wiļsu mielęuļs Wie-//fpatiē/ tawimp tūri fá-//wq pādūxj/ ir tu dūfi iie-//mus pēnq ių/ mētū priwā-//lomu. (OCzy wŃytkich miły/ Pá-//nie/ w tobie máiq fwe vfá-//nie/ á ty im dawaļ f̣ywność ich// czáfu pṛyŃtoynego.) 182₈*

Vertimas panašiais atvejais gali kiek skirtis nuo originalo, plg.:

átmęnu qni dides// mielařirdiřtes táwo/ ir toi// pati yra/ kuri man' dūřt// drářsibę/ idāni tawēļp priei-//czē/ kokias nor būdamas. (pomnię ná wielkie mi-//łtořierdęie twoie/ // á toć iest ono/ // ktore mi dawa řmiářość áby'// ku tobie// pṛyřtařil/ iákimřekol-//wiek iest.) 149₂₀

Paprastai nagrinėjamų sakinių dėmenys susiję GRETINAMIAISIAIS santykiais (kaip paticituotuose pavyzdžiuose). Kartais sakiniams su jungtuku *ir* reiškiami PRIEŠINAMIEJI (a), PRIEŽASTIES (b), SĄLYGOS (c) ar NUOLAIDOS (d) prasminiai santykiai, plg.:

a) *pawiżék qni manęs nuf-//fidėiuřio řádinaćzio f̣węto// wādo táwo: ir nē weiřék// ani piktūmo māno/ idāni// turētumbei vřmirři geri-//bes táwo. (weyřřy ná mie nędźnego grze-//řniká wřywaiaćcego imienia// twego: á nie ráćź ták pářřyć// ná źłość moię/ abyř miał źá-// pomnieć twey dobroci.) 140₁₂*

b) *Tu mañ tai dawėi/ ir// táwai tai malōnei nē ma-//niemus/ kokiémus nūpel-//nāmus/ arba gimdītoiu// manų prirařinēiu (Tys// mi to dať y twoiey to řařce/ nie// moim řadnym// řařlugom ábo// rodřicow moich pṛřypiluię) 185₁₉*

c) *Padūķ mañ// patis řawę/ ir pakáks man'// řito. (Poday mi řam řie-//bie/ á dořyć mi ná řym.) 156₂*

d) *Tawēļp eidawo aklēi/ // tawēļp kurtinēi/ tawēļp// paraliřiumi vřmuřřtiēi [...] ir// newienám' nē iřbiłoiēis (Do ciebie pṛřycho-//dźili řlepi/ do ciebie řuřřy/ do// ciebie Páraliřem řárářeni [...] á řádñemuř řię// niewymowił.) 153₅*

Tais atvejais, kai su jungtuku *ir* vartojami įvardžiai *tas/ta/tai*, tarp sudėtinio sakinio dėmenų esti PRIDURTINIAI santykiai: antruoju dėmeniu pasakomi papildomi dalykai apie pirmojo dėmens turinį arba duodamas to turinio vertinimas. Tokių sakinių *Kathechisme*

ir *Trumpame Bude* rasta trys – su įvardžiuotinė moteriškosios giminės forma (a) ir su bevardės giminės forma (b), pvz.:

a) *mēs wīsi gēma-//mē nūdemeiē pirmgimeič// kurią tūrimē vž tēwainu-//mq iž pirmūiu gimditoiū// mūšfų: ir tōii nūdeme fu wif-//fōmis kitomis/ atlāidžēs// mūmus ant' krikfsto (fię wfyfcy rodžimy w// grzechu pierworodnym/ // ktory// mamy zá džiedžictwo z pier-//wfych rodžicow náfych: A ten// grzech ze wfytкими innymi/ by-//wa na kržcie odpufcžony) 96₃*

b) *tap-//czę fu tawimi wiena dwa-//šiá/ ir tái pęr małōnę widu-//réio fuwieninimo/ ir fu-// tirpimę dęgancžios męiles. (abych fię// ftał z tobą iednym duchem/ á// to przeż łufkę wnętrznego zie-//dnoczenia/ y// rospłynienie palá-//liqcey miłości.) 160₂₁*

Originalo visai neturi 18 sudėtinių sakinių su jungtuku *ir* – *Kathechisme* (13) ir *Trumpame Bude* (5). Kitais 23 atvejais (17 *Kathechisme* ir 6 *Trumpame Bude*) originale atitikmens neturi vienas iš veiksmažodžių, pvz.:

stiebaí dąga-//us dręba/ ir wirpa po akim// táwo (fílary niebieľkie// držą przed oblicžnością two-//liq) 148₁₃

Dviem atvejais *Kathechisme* sujungiamuoju išverstas originalo prijungiamasis sakiny:

Tokiám pakąka to/ // iaigu turi nórą/ ir wāłq/ pri-//imt iūs ir iaigu tai dáro/ kas// pridera darii (Tedy dofyć ná tym/ že ma// chęć y wolą przycię ie/ gdy to// cžyni/ co iest winien cžynić.) 42₅

M. Kas ii padaré?// Mo. Wiefpatis mūšfų Jėsus// Chriftus/ ir patis mus iř-//mōke io. (M. A kto gi vcžyni?// V. Pan náf Jezus Chryftus// ktory go nas náucžyc racžył.) 48₇

Keturiais atvejais *Trumpame Bude* lietuviškus jungtukinius sakinius atitinka lenkiški bejungtukiai sakiniai, pvz.:

nē atfók šal-//džęufęs Jėfau/ ir téikiš fu// manimi liktiš (nie rácz odchodžić// nařłodfęy Jezu/ rácz žemną zo-//fíać) 169₈

Vienu atveju sudėtinio sakinio dėmeniu išversta originalo prielinksninė konstrukcija:

mqftáu wif-//fās nūdemēs fawās [...] gailēdamaš vž// iás/ ir kētindamas pafsi-//taisit (rozmyřłam grzechy// fwoie [...] žáluicę zá nie/ z vmy-//fłem polepfenia) 68₁₅

Iš viso originale sudėtinių sujungiamųjų sakinių atitikmenų neturi 33 (36%) *Kathechismo* ir 15 (14%) *Trumpo Budo* lietuviškų sudėtinių sujungiamųjų sakinių su jungiamuoju žodžiu *ir*.

Iš likusių 148 sakinių dažniausiai jungtuką *ir* originale atitinka *y* (plg. cituotus sakinius, pavyzdžiui, 50₂₀). Net 44 atvejais (13 iš 56 *Kathechisme* ir 31 iš 92 *Trumpame Bude*), tai yra 29% visų pavyzdžių, jungtuką *ir* originale atitinka jungtukas *a*. Lenkiški sakiniai su *a* atitinka ne tik PRIEŠINAMUOSIUS, SĄLYGOS, NUOLAIDOS (plg. anksčiau cituotus sakinius), bet ir GRETINAMUOSIUS santykius reiškiančius sakinius, pvz.:

prisiega turi// būi' ape dáiktą teiffy/ kuris// nę butų falšīwas/ ir ape ku-//ry ggrái/ ir tikrái butų ži-//noma (prysięga ma być o rzeczy// prawdziwą/ ktoraby nie byłá// fálšywa/ á o ktoreyby pewnie// człówiek wiedział) 78₁₂

Diem atvejais jungtuką *ir*, siejantį neigiamus veiksmažodžius, originale atitinka jungtukas *ani* (tarp neigiamo ir teigiamo veiksmažodžių), pvz.:

M. Kaip išpildisimė// fēkmq/ kuris nē liepia// wogi?// Mo. Nē imdami/ ir nē vžtu-//rēdami fwētimo (M. Jako záchowamy śiodme?// V. Nie biorąc ani trzymáiąc// cudzego) 86₄

3.2. Sakiniai su *ir dabar*

Jungiamasis žodis *ir dabar* Daukšos vartojamas panašiai kaip porinis jungtukas *ne tik ... bet* ir dabartinėje lietuvių kalboje. Prieveiksmis *dabar* dėmenų santykiui suteikia PRIEŠPRIEŠOS atspalvį, plg.:

[gáli dūtiš káltas] iog nē milēio// Wiešpaties Diewo fāwo [...] kaip// ių pridērēio: ir dabar iog tq// mēila apgręže pērprábqgq// fuiwerimop/ ir niekánieki-//ump to pašaulo ([može się dác winien] Jž nie miłował// Páná Bogá fwego [...] iáko był powinien: y owšem tq// miłóść obracał nád miárę ku// ftworzeniu y mármościam te⁸⁰// świátá) 122₃

vžli-//kos tamēiēg vžwelsimē/ ir// nodboiūmę/ kurį turēio iž// prādžios/ ir dābar top át-//pēc3 fugarįžo. (trwał// w teyže ożiębłóści y niedbal-//ftwie ktore miał z przodku: ie-//šćže k temu y nażad się wracał.) 121₉

Abiem atvejais vertėjas nutolo nuo originalo: pirmajame sakinyje išlaikyta lenkiško jungiamojo žodžio sandara, bet pakeisti sintaksiniai sakinio dalių ryšiai, o antrajame nesilaikoma nei jungiamojo žodžio, nei viso sakinio sandaros.

3.3. Sakiniai su *ir vėl*

Dalelytė *vėl* sakiniui suteikia PRIEŠINAMŲJŲ santykių atspalvį – sakiniai su jungiamuoju žodžiu *ir vėl* reiškia panašius prasminius dėmenų santykius kaip ir sakiniai su *ir dabar*. Dalelytė dėmenyje užima antrą (a) arba trečią (b) vietą:

a) *naudingi/ ir// dērą qnt' to/ idánt' mū-//mus pēr iūs/ Wiešpātis// Diewas/ dūtų fweikátq// ir geribę to pašáulo: ir wel// idánt' ateitūmbimē pažin-//tiēp nūdemiy mūšty/ ir// gailēiūmop vž iás. (ważq k temu/ áby nam// przeż nie Pan Bog dał zdro-//wie/ y docześne dobrá: y aby-//fmy przyšli ku vžnánium grze-//chow/ y ku pokućie zá nie.) 73₇*

b) *[Tē lkúndies gráudžēi] Jog nē būwo kántrus// priēpūlūšē [...] ir iog wel ių nēpa-//žino fāczjy/ ižg rākų io dū-//ty ([Niechay się też vłkarża zá-//łolnie] Jž nie był ćierpliwy// w przy-//padkách przećiwnych [...] á iž też ich nie po-//znał być z rāk iego dáne) 125₅*

[Tē palsifākai] iog// ių nē mōke/ nē plakę/ nē bare// nē kūpe wiłlamę/ kaip būwo// réikiq: ir iog wel' nē turē-//io to rūpinimo/ ir šieloiūmo //ape iūs kaip būwo kalti. ([Niechay się powiáda] iž ich nie náucžali/ nie karáli// nie opátrowáli we wfytkim// iáko było// potrzebá: á iž też nie// mieli tey pieczý y ftáránia o// nich iáko byli powinni.) 130₁

Pavartotas iškart po jungtuko *ir*, tačiau sintaksiniais ryšiais susijęs ne su jungtuku, o su kitais žodžiais (prieveiksmiu ar veiksmažodžiu), žodelis *vėl* neatlieka dėmenų jungiamojo vaidmens ir į jungiamojo žodžio sudėtį neįeina, plg.:

wilfi weika-//lei mūly idant teltųs ir ap-//grifitų garbėp ir lauplep Diewo ir wel dāžneus mi-//nētumbime kanczią ir kār-//tu mirimā W. mūly Jē-//lfaus Chrištaus. (wšytkie sprāwy nāšje/ aby fiq// šciqāty y obracāty ku czēi ā ku// chwale Božey.) 18₂₀

wil-//la iž nieko padariū ir wel// niekan pawērft wilfus dāi-//ktus. (wšyt-//ko z ničzego vcžyniē/ y zāfiē w ni-//wecž obročić wšytkie ržecžy.) 29₁₉

Panašiai jungiamojo žodžio su *ir* nesudaro sintaksiniais ryšiais su veiksmažodžiu susiję žodeliai *vėl* ir *atpenč*, plg.:

O kiek iau// kārty per malōnē/ ir geribē// didę tawq/ ižtrāuktas bu-//wāu ižg bailfaus gōmurio// nūdemes prākēiktōs: ir wel'// atpēcž/ teip dauģ kārty// pats pāwārgelis/ inģ tqiēģ/ // ēkētę impūlau. (O iāko iuž// wiele rāžow/ pręz lālkę y do-//brotliwość wielkę twoie/ wyr-//wāny bylem z pāšcžęki frogiey// grzechu bežecnego: ā zāfiē tāk// wielękroć samem nędžny w tęž// toniā vpadł.) 144₁₅₋₁₆

3.4. Sakiniai su *ir drauge*

Prieveiksmis *drauge* suteikia dėmenų santykiams PRIEŠPRIEŠOS atspalvį, plg.:

M. Kaš tatāi yra Mi-//šjā?// Mo. Yra minēiūmas/ ir at-//minimas tikrašsis/ giwā-//tos/ kančžios/ ir mirimo// Wiešpatēs mūlšy Jēsaus// Chrištaus: ir draugē ēlt af-//fierā/ kuriōi affierawoiē tq-//iēģ Chrištū Wiešpatį (M. A což ielt Mšā?// V. Jelt pāmiqtā y obchod// prawdžiwy/ žywota/ mēki y// šmierči Pānā nāšęgo Jezuāl// Chrystulā: y zāražem ielt ofiā-//rā/ w ktorey ofiāruiq tegož// Chrystulā Pāna) 99₁₄

3.5. Sakiniai su *ir labiaus*

Prieveiksmis *labiaus*, panašiai kaip žodeliai *dabar*, *vėl* suteikia dėmenų santykiams PRIEŠPRIEŠOS pobūdį, pvz.:

nē ap-//firūstawai/ kad' anōii pa-//wārgete žmona [...] prišiartino [...] ir labiēus iq pa-//lįksminai/ ir padrutinai bi-//llōdamas (fiq nie rozgnie-//wał/ kiedy onā// nędžnā niewiā-//lftā [...]) *pryblżyłā fiq [...] y owfjemeš iq pociešył y po-//twierdžil mowiāc)* 152₅

Originale *ir labiaus* abiem atvejais atitinka jungiamasis žodis y owszem(eš).

3.6. Sakiniai su *ir todrin(ag)*

Sudėtiniais sakiniiais su jungiamuoju žodžiu *ir todrin(ag)* reiškiami PRIEŽASTIES prasminiai santykiai, pvz.:

Tos yra priēžastimi ir gāt-//wa kitų/ wilšy nūdemiū/ ir// tōdrin iēs didžēufiomis wa-//dina (Ktore lq pržycžynā y głowā in-//nych grzechow/ ā pržetož ie tež// głownymi zowiā) 91₁₄₋₁₅

Nagrinėjimų sakinių originalo atitikmenys gana įvairūs: dviem atvejais sakiniai su jungiamuoju žodžiu *a dlatego* (a), kitais dviem atvejais – *a przeto* (ž) (žr. cituotąjį 91₁₄₋₁₅ sakinį) ir vienu atveju – *dlatego* (b):

a) *M. Kaip vžlaikiffimė// dewintą?// Mo. Nė geizdami fwētimós// môtērēs/ ir neiókioš kitos// biauribes: ir todrin' pridē-//ra fēget' akis/ ir wágftiū// kitų priépuų (M. Jako záchowamy dżie-// wiąte?// V. Nie żądaiąc cudzey żony/ // ani żadney inney nie vcżciwo-//ści: á dla te⁸⁰ dobrze iest ftrzedż// oczu/ y wiárovac fię innych// przypawkow) 87₁₄*

b) *iż to iřē-//it/ iog nē tūri/ iż ko tu-//rētųs káltais dūtis/ yr// todrin labái fielőiēs (żtąd pochodżi/ iż// nie máią ż częgoby// fię win-//ni dác mieli/ dla tego fię// więc żbytnie fráfuia.) 116₁₋₂*

Atkreiptinas dėmesys, kad visais atvejais, išskyrus pastarąjį, originalo jungiamųjų žodžių pagrindą sudaro jungtukas *a, o ne y*.

3.7. Sakiniai su *ir dėl to*

Jungiamasis žodis *ir dėl to*, taip pat kaip *ir todrin*, Daukšos pavartotas PRIEŽASTIES santykius reiškiančiame sakinyje, plg.:

tokiems nē pi-//g[e]fn paiuikimq fawo-// kaip Múrinni iūdu-//mq atmainiū: Jr del// to mieliemus Gimdi-//toiēmųs igraudenam/ // idant waikelus fawus// tokiop intáifsimop [...] weřtu (nie mniey// im trudno żwyczay fwoy// niżli Murzynowi czar-//ność fwq odmienić. A// przeto miłe rodżice nápo// minamy/ aby dżiatki fwe// do tákowego ćwiczenia [...] wiedli) 7₁₋₂

3.8. Sakiniai su *ir teip*

Jungtukas *ir* su prieveiksniu *teip* sudaro jungiamąjį žodį PRIEŽASTIES sakiniuose, pvz.:

nē at-//mainėi būdo/ nei wéikalo/ ku-//rj tureiēi qni žėmes [...] ir teip tikiu// iog ir nu wadinėi daguiē// būdamas tūs/ kuriūs anū// metu wadinėiēi. (nie racżył odmienić Źpo-//fobu ani wrzędu/ ktoryś miał/ ná żiemi [...]: á ták wierzę/ że y// teraz racżył wżywać ż niebá// tych/ ktorycheś ná on czás wży-//wał.) 151₁

Tais atvejais, kai sakiniu su jungtuku *ir* reiškiami pridurtiniai santykiai, prieveiksmis į jungiamojo žodžio sudėtį neįeina (žr. 3.1.).

3.9. Sakiniai su *ir... bei vėl*

Poriniu jungtuku *ir... bei vėl* siejami veiksmažodžiai, *Kathechisme* einantys vienu ar keliais tariniais:

[Nūdeme atłáifłina] dārō žmō-//gu vžáuřuřiu [...] ir nu-//pėtno kánczią řiō/ ámżio/ bei// wel Źkria kēlq nūdemefp// marinączioř. (Źgrzech powředni) czżyni człō-//wieká ożięblego [...] y żářługuie kará-//nie docżeřne/ y gotuie drogę// do grzechu řmiertelnego.) 93₄₋₆

Siejamų sakinio dėmenų prasminiai santykiai GRETINAMIEJI. *Bei* antrojoje porinio jungtuko dalyje vartojamas kaip *ir* sinonimas greičiausiai stiliaus sumetimais. Tokioje pačioje

pozicijoje kaip *bei* Daukšos kitais atvejais vartojamas jungtukas *ir* (plg. 18₂₀ ir 73₇ sakinius su *ir* bei pavyzdžius su *ir... ir*). Jungiamąjį žodį *ir... bei vėl* atitinka originalo porinis jungtukas *y... y*. Prasminiai dėmenų santykiai originale taip pat gretinamieji.

3.10. Sakiniai su *ir... ir*

Sakiniais su kartojamuoju jungtuku *ir... ir* reiškiami GRETINAMIEJI santykiai. Šiuo jungtuku siejami vienaarūšiai asmenuojamieji veiksmazodžiai (a), bendratys (b) ir šalutiniai dėmenys (c), pvz.:

a) *vįmuſa/ir nu-//marina dūſia/ir dāro tāi// iog ātima fweikātq/ir gi-//wātq ios* (žabija duſę/ y cįyni/ žel/ ona trāci žywot fwoy) 92_{12,13}

b) *pridē-//ra lēget'akis/ir wāgſtiū//kitū priēpūty/drin'apſau-//goimo ſirdēs:ir tēkēt'ma-//dūmp* (dobrze iest ſtrzedz// oczu/ y wiārowāc ſię innych// przypadkow/ dla wſtrzeżenia/ ſercā: y vciekāc ſię do modli-//twy) 87_{15,17}

c) *kalti eſtē dar//bāis Crīſty wieſpati ižga-//nitoiū ſāwq ſakioi/ nūg//kurio ir wārdq tūrite/ir ku-//ris iumus teip didę/ maſonę parōdit// teikeſ* (powinni nāſlādowāc včžynkāmī// Chryſtā Pānā žbāwiciēlā ſwego: od// ktorego y imię maćie/ y ktory wam// tāk wielkq łāfkq okāzāc raczył.) 15₆

Pastaruoju atveju pirmoji jungtuko dalis pavartota po prielinksninės konstrukcijos su santykiniu įvardžiu (kaip *ir* originale).

Iš septynių sakinių su jungtuku *ir... ir* du neturi originalo:

M. Kodrin wadini/ ſwētā// Mo. [...] iog wel amžināi// welī//ir waldžioiē/ir tāi-//fo Dwallia ſwētāia. 40₇
ſitie wilſi Diewo// atſižada//ir priſtōia wētnōp//ir vž Wieſpaty ſau āptūri. 77_{7,8}

Dviem atvejais *ir... ir* atitinka porinis *y... y* (15₆ ir 87_{15,17}; žr. anksčiau). Dar dviem atvejais originalo jungtukas – vieninis *y*, pvz.:

dawēi idānt//nuſidēiueis naſrāis ma-//nais palitēcziē tawē/ir pri-//imcziē/ir walgicziē. (doz-woliēs abych// ſię čiebie grzeſnymi mymi vſty// dotyka/ przyimował w ſię y// pożywał.) 171_{11,12}

Vienu atveju *ir... ir* atitinka originalo *a... y*:

Dūnq mūſſy wilſy dieny//dūd' mumus ſiaq dienq.//Jr atlāid' mūmus mūl-//ſy kaltēs [...] Jr nē wēd mūſſy inq pa-//gūndimq. (Chleb nāſ powſjedni day// nam džiſia.// A odpuſć nam nāſe winy [...] Y nie wodź nas nā poku-//ſenie.) 46_{5,9}

3.11. Išnagrinėjus sudėtinį sakinius su jungiamaisiais žodžiais, kurių pagrindą sudaro jungtukas *ir*, dėmesys atkreiptinas į šias jų ypatybes:

Jungtuku *ir* Daukša vertė ne tik originalo jungtuką *y*, bet gana dažnai ir *a*, pavartotą GRETINAMUOSIUS, PRIEŠINAMUOSIUS, PRIEŽASTIES ir SĄLYGOS santykius reiškiančiuose sakiniuose. Toks vertimas greičiausiai atspindi ano meto lietuvių ir lenkų kalbų sujungiamųjų jungtukų vartosenos skirtumus.

Daukšos sakiniams su vieniniu jungiamuoju žodžiu *ir*, taip pat kaip ir dabartinėje kalboje, paprastai reiškiami GRETINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai; PRIEŠPRIEŠOS, NUOLAIIDOS, PRIEŽASTIES, SĄLYGOS ar PRIDURTINIUS santykius jie reiškia kur kas rečiau.

Sudėtiniais jungiamaisiais žodžiais vertėjas siekė tiksliau perteikti originalo jungiamųjų žodžių sandarą ir dėmenų tarpusavio prasminius santykius: PRIEŽASTIES santykiai reiškiami sakiniams su jungiamaisiais žodžiais *ir todrin(ag)*, *ir dėl to* (pavienis atvejis), *ir taip* (pavienis atvejis); PRIEŠINAMIEJI santykiai – sakiniams su jungiamaisiais žodžiais *ir dabar*, *ir labiausiai* (pavienis atvejis), *ir drauge*, *ir vėl*. Sudėtinių jungiamųjų žodžių įvairovė Daukšos vertimuose rodo dar nenusistovėjusią jų vartoseną. Nors sudėtiniai jungiamieji žodžiai vartojami palyginti retai (11 kartų rečiau nei vieninis *ir*) ir priklauso nuo originalo, tačiau atspindi polinkį prasminių santykių atspalvius reikšti specializuotais jungtukais.

Jungiamųjų žodžių su jungtuku *ir* vartoseną *Kathechisme* ir *Trumpame Bude* skiriasi nežymiai.

3 LENTELĖ. JUNGIAMŲJŲ ŽODŽIŲ SU JUNGTUKU *ir* VARTOSENĄ DK

<i>Jungiamieji žodžiai</i>	<i>K</i>	<i>TB</i>	<i>Iš viso</i>
<i>ir</i>	91	108	193
<i>ir dabar</i>		2	2
<i>ir vėl</i>	1	2	3
<i>ir drauge</i>	1		1
<i>ir labiausiai</i>		2	2
<i>ir todrin(ag)</i>	2	3	5
<i>ir dėl to</i>	1		1
<i>ir taip</i>	1	1	
<i>ir... bei vėl</i>	1		1
<i>ir... ir</i>	6	1	7
<i>Iš viso</i>	113	119	232

4. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGTUKU *nei*

4.1. Sakiniai su *nei*

Jungtukas *nei* paprastai vartojamas po neigiamo ir prieš teigiamą sudėtinio sakinio dėmenis, pvz.:

graudinimo/ ir įkve-//pimo tawo geróp/ dažnáí/ nẽ kłauféu / nei fẽkioiẽu. (nápominá-// niá y natchnienia twego ku do-//bremu cžęstokroć nie fluchał/ // áni násládowná.) 187₈

Tik vienu atveju jis sieja dvi neigiamas veiksmažodžių formas:

Kaip išpildisimẽ// fẽkmą/ kuris nẽ liepia// wogi ?// [...] nẽ darĩ-//dami žalós/ nei wienámẽ// turtẽ io [...] nei kokia nor // prižaltimi/ nei wieno nẽ-//apgaudami/ nẽ priwadžĩo-//dami žalólř kito (Jako záchowamy šiodme? // [...] áni cžyniac fjkody ža-//dnemu w rzeczách iego [...] áni žadną// przycžyną nikogo nie podwo-//džąc do fjkody drugiego.) 86₁₀

Sakiniais su jungiamuoju žodžiu *nei* visais atvejais reiškiami GRETINAMIEJI dėmenų santykiai, plg.:

[Tẽ fskúndies gráudžėi] iẽi wel' [...] ių nẽpa-//žino fáčzių/ ižg rąkų io dũ-//tu/ gerėšniop fawo: nei// iam dėkawoio vž iūs ([Niechay fię tež vřkarža žá-//łofnie] ie-//fli tež [...] ich nie po-//znał być z rąk iego dáne ku fwe-//mu lepřemu/ áni mu džięko-//wał žá nie) 125₇

Originale jungiamąjį žodį *nei* aštuoniais atvejais atitinka vieninis jungtukas *ani* (pavyzdžiui, cituotame 187₈ sakinyje), vartojamas po neigiamo ir prieš teigiamą dėmenis.

Dviem atvejais (anksčiau cituotame 86₁₀ ir 85₁₄ sakiniuose) originale pavartotas kartojamasis jungtukas *ani... ani*:

M. Koky wáifitą túri-//mẽ lau gamini/ idáni// gatėnimbimẽ fjitą pri-//ffákimą išpildĩi ?// [...] nẽ// fkaitiũ knigų nẽ wiẽžliwų/ // nẽ kalbėr' žodžių/ nei giedói// gielmių gėdiřkų (M. Jakiego lekarftwá vžywác// mamy/ ku záchowániu tego// przykažánia ?// [...] nie cžytác kšiąg wřetecž-//nych/ áni moowić flow/ áni// śpiewác pieśni nieucžćiwych) 85₁₄

86₁₀ sakinyje jungtuko *ani... ani* pirmoji dalis eina su teigiamu, o antroji – su neigiamu veiksmažodžiu, o 85₁₄ sakinyje jo abi dalys pavartotos su teigiamais dėmenimis.

Vieną lietuvišką sakinį su *nei* originale atitinka bejungtukis sakinyss:

Kaipóg išpildiffi-//mẽ ářmą/ kuris drau-//džia lúdimonẽ tei-//láus ?// [...] nẽ apkatbẽ-//dami áritimo/ nei biłóda-//mi nẽ tiellós (Jákož záchowamy ofme ?// [...] nie polqdzáiac bližniego/ nie// mowiac nieprawdy) 87₅

4.2. Sakiniai su *nei vėl*

Sakiniais su jungiamuoju žodžiu *nei vėl* paprastai reiškiami GRETINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai, pvz.:

M. Kaip išpildisimẽ// dẽřimą ?// Mo. Nẽ gėiždami túrto/ ir// wiřsókie dáikto áritimo/ bu-//dũ nẽ patógumi/ nei wel' pa-//widėdami iam' / io gėro. (M. Jako zachowamy džie-// śiate ?// V. Nie žqdáiac máietności/ // áni žadney rzeczy bližniego/ nie// flufřnym obyczáiem: áni mu zay-//řząc dobrá iego.) 88₃

Keliais atvejais ryškūs PRIEŠINAMIEJI dėmenų santykiai priklauso nuo leksinės dėmenų sudėties, plg.:

Diewiſtei kaip'// Diewas/ niekad' negalėio// miri/ nei wel kęft. 34₂₀

M. Ką tūri darii gėriėi// tėjai sunūmus sáwo?// Mo. Tūri iūs augint' grau-//smėiē/ mōkiū iūs Diewo bái-//mes/ dūi iūs ant' mōkflo/ // nēnártini/ nei wel' lāpini (M. Což máiq cžyniē dobrzy oy-//cowie ž fyny fwemi?// V. Maiq ie vcžyć/ y spráwo-//wác: áni nāžbyt karžqc/ áni ná-//žbyt roľpuſcžáiqc) 83₆

Postpozicinė dalelytė *vėl* tik sustiprina GRETINAMUOSIUS arba PRIEŠINAMUOSIUS dėmenų santykius, bet nekeičia jų pobūdžio. Jungiamasis žodis *nei vėl* koreliuoja su sakinio pirmojo dėmens neiginiu ir atitinka Daukšos sudėtiniuose sakiniuose nevartojamą kartojamąjį jungtuką *nei ... nei* (plg. originalo *ani ... ani*).

Originalo neturi vienas lietuviškas sakinyss su šiuo jungiamuoju žodžiu (34₂₀). Kitus lietuviškus sakinius atitinka originalo sakiniai su vieniniu jungtuku *ani* (88₃), kartojamuoju *ani ... ani* (83₆) ir tik vienu atveju – sakinyss su *ani* tež:

nē priēio// toľ Sakramentoľ/ ſu tokiū// priſsigatáwimu/ nei wel'// padārē tokio paľsirgēiimo// pėrrinkinėimē ſielos ſa-//wós/ kaip būwo/ káltas. (nie przyjeďt do// tego Sákrámentu ž taką przy-//prawą/ áni tež vcžyniē takiey// pilności w rozbiéraniu ſumnie-//nia ſwoie⁸⁰/ iako byľ powinien.) 120₃

4.3. Ištyrus sudėtinius sakinius su jungiamaisiais žodžiais, kurių pagrindą sudaro jungtukas *nei*, išryškėja stiprinamasis dalelytės *vėl* vaidmuo ir tam tikri nagrinėjamų veikalų skirtumai: atitinkamus *Kathechismo* sakinius Daukša vertęs laisviau – originalo kartojamieji jungtukai verčiami vieniniaus, atitikmenų originale neturi lietuviškos postpozicinės dalelytės.

4 LENTELE. JUNGIAMŲJŲ ŽODŽIŲ SU JUNGTUKU *nei* VARTOSENĄ DK

Jungiamieji žodžiai	K	TB	Iš viso
nei	5	6	11
nei vėl	3	1	4
Iš viso	8	7	15

5. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGTUKU *o*

5.1. Sakiniai su *o*

Sudėtiniais sakiniiais su pavieniu jungtuku *o* dažniausiai reiškiami GRETINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai, pvz.:

milek// Więŝpaty Dięwq qnt' wiŝ-//ŝo/ o ârtimq kaip pâty ŝa-//wq (miŝuy Panâ// Boga nâde wŝytko/ â bliŝnie-//go iâko ŝam ŝiebie) 88₁₁

Gretinamųjų sakinių su jungtuku *o* vartoseną nagrinėjamuose veikaluose nesutampa su dabartine: jie Daukšos pasirinkti ir tais atvejais, kai dabar įprasta vartoti sakinius su jungtuku *ir* (plg. Ambrazas, red. 1994: 568, 702), pvz.:

Atgręŝk manę// Więŝpatie ŝawęŝp/ o ne no-//rêk nêrtei prieŝ manę. (Nâwroc mię// Pânie ku tobie/ â niechciey ŝię// gniewâć przećiwko mnie.) 138₁₁

Rûpinkiteŝ funëlei [...] idânt' bu-//tûmbit' iŝ ŝkaiczięus any// gêrûiy/ yr iŝrinktûiy io// o idant ne yŝkaktumbit'// inę âmŝinas kan-//cŝęŝ prâgaro. (Stâraycieŝ ŝię ŝynacŝkowie [...] âbyŝcie byli ŝ licŝ-//by onych dobrych â wybrânych ięgo// â ŝebyŝcie ŝię nie doŝtâli nâ męki// piekielne.) 44₈

dûŝios kuriôs nu-//mirŝta malônei Dięwo / o// nê padâriufios gana wiŝ-//ŝamê vŝ nûdemêŝ ŝawâŝ (duŝel/ ktore vmierâiŝ w// ŝâŝce Boŝey/ â nie vcŝynili nâ//wŝem doŝyć ŝa grŝechy ŝâ ŝwo-//ië) 43₉

Gretinamųjų sakinių su jungtuku *o* vartosenos negalima paaiškinti vien lenkų kalbos įtaka, nes ne visi jie turi originalą. Pavyzdžiui, originalo neturi šis Daukšos sakinytis:

iiffâi futwêre ir// padâre ŝêmę// ir wiŝŝa kita// kas yrâ qnt ŝêmes [...] o ne tiekâi futwêre// ir padâre/ bet dâbar qnt// to prikûpia/ apwêiŝdi/ rû-//pinaŝ [...] tû wiŝŝû 31₈

Rečiau sakiniaus su jungtuku *o* reiškiami PRIEŠINAMIEJI dëmenų santykiai, pvz.:

aŝ tawiŝ giwënu/ o ŝa-//wiŝ mirŝtu: tawiŝ patê-//kû/ o ŝawiŝ praŝôktu (ia w tobie ŝywię// a w ŝobie vmieram: w tobie// trwam/ â w ŝobie prŝemijam) 169_{1,3}

PRIEŠINAMIEJI santykiai, kaip rodo pacituotas pavyzdys, priklauso nuo leksinės dëmenų sudëties – juose vartojamų antonimų gyvenu: *mirŝtu, pateku: praŝokstu*. Plg. dar:

Sunûŝ Dięwo daŝuia/ nê// tûri môtinos: o ŝêmeiê te-//wo. (Syn Boŝy nâ niebie nie-//ma mâtki; â nâ ŝiëmi nie ma// Oycâ.) 33₁₃

Retkarčiais sakiniaus su jungtuku *o* žymimi PRIEŽASTIES (a) arba SĄLYGOS (b) santykiai, pvz.:

a) *tu eŝi ŝaŝdûŝis paŝô-//tûnimas dûŝios/ [...]: O kuris tawę wertai priim-//tû/ będriniku/ ir têwainiu// bus âmŝinôs laupŝês. (ty ięŝt// ŝlodkie poŝilenie duŝe moiey// [...]: â ktoryby cię godnie po-//ŝywaŝ/ vcŝeŝtnikiem y dŝiedŝi-//cem// będŝie wieczney chwaŝy.) 156₂₂*

b) *Bêkitę manęŝp/ ku-//rie nuwâręŝ/ ir apŝunkinti// eŝtę/ o âŝ iumûŝ dûŝiu âtîlŝ. (Podŝ-//cie do mnie wŝŝyŝcy wy/ ktorŝy-//ŝcie ŝię wprâcowâli/ y wciâŝeni // ięŝteŝcie/ â ia wam dam ochŝo-//dę.) 150₁₂*

Iš visų išnagrinėtų Daukšos sakinių su jungtuku *o* originalo neturi tik du. Visais tais atvejais, kai originalas yra, sakinius su *o* atitinka lenkų kalbos sakiniai su jungtuku *a*.

Tiesiogiai po jungtuko *o* gali eitirieveiksmis *teip(o)*, koreliuojantis su visu pirmuoju sakinio dėmeniu arba jo tarinio grupe. Tokie sakiniai žymi PRIDURTINIUS dėmenų tarpusavyo santykius. Prieveiksmis šiuose sakiniuose išlaiko bendrą būdo aplinkybės reikšmę ir su jungtuku nesudaro atskiro sintaksinio vieneto, plg.:

nūdemės nu-//mažgótų/ ir ištrauktų išgę// rákų priéřinikų mūřų [...] *o// teip' išgélbetų/ ir atpirtų// muř krauiu řáwų řwęcżéu-//řų (nař// ocżyścił// ż grzechow nářych/ y// wyrwał nas ż rák nieprżyia-//ćiot nářych [...]) á ták odkupił nas řwo-//řiq krwią nadrożřq* 34₃

dū-//řtis múmus małóne Diéwu// řu wřřsomis gántomis/ o// teip tąpamé řunumis/ ir// téwainiéis ámżinos giwá-//řtos. (by-//wa nam dána řářká że wřyti-//mi cnotámi: á ták řtawamy řiq// řynmi y dżiedżićámi wiecżnego// řywotá.) 96₇

Originale visais šiais atvejais pavartotas jungtukas *a*, po kurio eina prieveiksmis *tak*.

Dabartinėje bendrinėje kalboje tokius sakinius atitinka sakiniai su jungtuku *ir*, po kurio eina prieveiksmis *taip* arba jam sinonimiřkas junginys *tokiu būdu*; *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* panařūs sakiniai laikomi PAŽYMIMAISIAIS (plg. Ambrazas, red. 1994: 720).

Tais atvejais, kai prieveiksmis yra iš dalies praradę leksinę reikšmę, jis sudaro su jungtuku atskirą sintaksinę vienetą – jungiamąjį žodį *o teip(o)* (žr. toliau).

Keliais atvejais po jungtuko Daukšos pavartotas įvardis *tai*, koreliuojantis su pirmojo dėmens tarinio grupe. Tokiais sakiniais taip pat reiřkami PRIDURTINIAI dėmenų santykiai:

Yra Jėřus Chriřtus gęł-//betois mūřų/ řu duřia/ ir řu// kánu/ ir řu dęiwiřę [...] *o tai// teip po pawėikřřu dūnos/ // kaip ir wino (Jeřus Chriřtus żbáwićiel// nař/ ż duřą/ y ż ćiařem/ y ż Bo-// řtwem [...]) a to tak pod ofobą chlebá/ iá-//ko y winá* 98₁₃

Jneiei ing iřćia Mer-//gos řwęcżęřsios Móřinos // tawós/ o tū kaip iq iřkėlai// nę iřbřłomofř garbėřp (Wředleř w// řywot Pánieńřki nařwiřřęy// mářki twey/ á tak iákoř iq pod-//niořł ku niewymowney chwale) 164₃.

Pacituotų pavyzdžių originalai skirtingi: pirmajame, kaip ir vertime, pavartotas bevardės giminės įvardis, o antrajame – prieveiksmis.

Dar keliais atvejais po jungtuko vartojamas įvardis eina veiksmažodinių daiktavardžių, pakartojančių asmenuojamąsias pirmojo dėmens formas, pažyminiu, pvz.:

O łáimi łábai tai yrá// řirdis/ ir paláiminta duřia/ // kuri tawę Wieřpatį Diéwą// řawą/ nupęřno priimi o ta-//mé priemimę/ dwaliřķa linx-//mibę bůt papildita (O řężęřřliwy wmyřł/ y błogo-// řławiona duřá/ ktora ćiebie// Pána Bogá řwego żářługuie/ // nabożnie prżyiqć/ á w tym prży-// ięćiu/ duchownymwfeřem być// nápeřniona?) 157₁₃

Tokiais sakiniais irgi reiřkami PRIDURTINIAI santykiai. Originalo ir vertimo sakinių sandara sutampa.

5.2. Sakiniais su *o vēl*

Trijuose *Trumpo Budo* sakiniuose trečioje antrojo dēmens vietoje pavartota dalelytė *vēl*, kuri drauge su jungtuku atlieka dēmenų jungiamąjį vaidmenį ir sustiprina sakinius reiškiamus PRIEŠINAMUOSIUS santykius, pvz.:

tōkie iž malōnes Die-//wo tokioln nūdemefn// prafsiradimo (kurēs// pāflākem') nē impul-// dinēia. O tu wel kitū// nē pažiſta (tācy zā tāfkq// Božq w tākie grzechy do-//puſczenia (ktorefmy po-//wiedzieli) nie wpadāiq.// A tych zāś drugich nie// znāiq) 115₁₅

Tokia dalelytės *vēl* vartosena dabartinei bendrinei kalbai nebūdinga. Visais šiais atvejais *vēl* priklauso nuo originalo: jame trečioje antrojo dēmens vietoje eina dalelytė *zaś*.

5.3. Sakiniais su *o daugiaus*

Kathechisme rastas vienas sudėtinis sakiny su jungiamuoju žodžiu *o daugiaus*. Juo reiškiami GRETINAMIEJI santykiai:

M. Kq iſmandāi per// tūs žodžius/ Tikiu// ing Diewq Tēwq. // Mo. Jſmanāu/ iog tikēdā-//mi tūrime ij mīlēi. O dau-//geus iog wiſſūs kitūs dāi-//ktus ſaugodami ir io ſwē-//tūſius priſākimus ir bewē-//lii numiri neg ij pažeift ku-//rime dāikte.
27₂₂–28₁

Jungiamasis žodis šiame sakinyje vartojamas kaip atskiras sintaksės vienetas. Prieveiksmio aukštesniojo laipsnio forma apstabarėjusi. Prieveiksmis nekeičia sakinio prasminių santykių pobūdžio, tik sustiprina sintaksinį jungtuko vaidmenį. Jungiamojo žodžio sandara ir vaidmuo panašūs kaip jungiamųjų žodžių *bat gandžiaus*, ir *labiaus*. Originalo šis sakiny neturi.

5.4. Sakiniais su *o ypačiai*

Dviejuose *Kathechismo* sakiniuose su jungtuku *o* tiesiogiai po jo pavartotasrieveiksmis *ypačiai*. Abiem sakiniais reiškiamas IŠSKIRTIS, pvz.:

M. O kadqg tūrime// žėklintiſ tū žėkku?// [...] kad rq-//dameſ kokime priwālime/ // arba reikalē/ o ipaczei ke-//damiēſ ir gūddami (M. A kiedyž mamy vżywāc znā-//mieniā krzyżā ſwiętego?// [...] gdy ſię nāyduiemy w iā-//kiey potrzebie: ā ofobliwie w-//ſtāiqc/ y kłādqc ſię) 18₇
M. Kq iſmandāi per// Tikeiūmq?// Mo. Wiſſa tai/ ko tūris/ // kq iſmāno ir tiki [...] Bažnicze Rīmo: o// ipaczei kas krēdoie Apā-//ſtātū vžrakinaſ. (M. Což rozumieſ przez wiārę? //V. Wſytko co trzyma ā wierzy// [...] koſcioł Rzymſki : ā ofo-//bliwie/ to co ſię w Kredzie zā-//myka.) 22₁₆

Abiem atvejais vertimas atitinka originalą:rieveiksmiu *ypač* išverstas su jungtuku *a* einantis *osobliwie*.

5.5. Sakiniai su *o teip(o)*

Kathechisme ir *Trumpame Bude* rasti keli sakiniai, kuriuose su jungtuku *o* einantis prieveiksmis *teip(o)* sudaro atskirą sintaksinį vienetą – jungiamąjį žodį. Prieveiksmis šiuose sakiniuose yra praradęs būdo reikšmę ir drauge su jungtuku vartojamas PRIEŽASTIES santykiams žymėti, plg.:

M. Kaš tatái yra Mi-//šjá?// Mo. Yra minėimas [...] ir draugė élt af-//fierá/ kuriói affierawóie tq-//iég Chrítų Wiešpátį [...] O// teip reikia prieš mišči/ /u// didžiu nóbážnumu/ ir wie-// žliwumu pribut'. (M. A coż ielt Mśa? // V. Jelt pámiątká [...] y zázajem ielt ofiá-//rá/ w ktorey ofiáruią tegoż// Chrystufá Pána [...] á ták trzebá przy niey// być z wielką pilnością/ y vcźci-// wością.) 99₁₇

Turi wel' dąbar ir dwásią/ // lu wiłłomis siłomis fawo-//mis [...] o teip// gáli nufidėi prieš riką (Ma tež// iefcze y duchá ze wšytкими siłami fwo-// imi [...] á ták może grzešýć/ przećiw po-// rządkowi) 126₁₁

Vartojamas vienas prieveiksmis *teip* nagrinėjamuose Daukšos veikaluose priežasties reikšmės neturi. Jungiamųjų žodžių **o todrin* arba **o dėl to*, kurie tiksliausiai atitiktų formaliąją originalo jungiamųjų žodžių *a dlatego, a przetož* raišką, Daukša nevartoja. Jungiamasis žodis *o teip* pacituotuose pavyzdžiuose vartojamas kaip *ir teip, ir todrin, ir dėl to* sinonimas. Atitinkamas lenkų kalbos jungiamasis žodis *a tak*, kurį Daukša verčia *o teip*, šiais atvejais taip pat sinonimiškas jungiamiesiems žodžiams *a dlatego, a przetož*. Tai leidžia manyti, kad jungiamojo žodžio *o teip* vartoseną Daukšos vertime tiesiogiai priklauso nuo originalo.

5.6. Apibendrinant sakinių su jungiamaisiais žodžiais, kurių pagrindą sudaro jungtukas *o*, apžvalgą galima padaryti tokias išvadas:

šiais sakiniiais visų pirma reiškiami GRETINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai. Be to, jie gali žymėti PRIEŠINAMUOSIUS, IŠSKIRTIES, PRIEŽASTIES, SĄLYGOS ir PRIDURTINIUS santykius;

jungtukas *o* ištirtuose Daukšos veikaluose visuomet atitinka originalo jungtuką *a*. Dabartinei bendrinei kalbai nebūdinga gana dažna jo vartoseną jungtuko *ir* vietoje negali būti paaiškinta vien originalo įtaka;

su jungtuku vartojami postpoziciniai žodeliai sustiprina ir patikslina sudėtinio sakinio dėmenų prasminius santykius; visais atvejais jie turi originalo atitikmenis;

specializuotas jungiamasis žodis *o daugiaus*, vartojamas panašiai kaip *bat gaudžiaus, ir labiaus*, gali būti būdingas to meto šnekamajai kalbai;

o teip vartojamas kaip jungiamųjų žodžių *ir teip, ir todrin, ir dėl to* sinonimas ir tiesiogiai priklauso nuo originalo.

5 LENTELĖ. JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI SU JUNGTIKU o DK

<i>Jungiamieji žodžiai</i>	<i>K</i>	<i>TB</i>	<i>Iš viso</i>
o	19	34	53
o vėl		3	3
o daugiau	1		1
o ypačiai	2		2
o teip(o)	1	1	2
<i>Iš viso</i>	23	38	61

6. JUNGIAMASIS ŽODIS *tačiau*

Jungtukas *tačiau* Daukšos pavartotas tik viename *Trumpo Budo* sudėtiniam sakinyje. Juo siejami būsenas žymintys dalyviai:

rąką išganī-//toio māno/ būdamas teip// tūlus kartas palitētas/ // ligā taczeu sūiimtas/ an-//tru kartu mīrftu. (rąką zbāwi-//cielā mego bėdąc tāk wiele rá-//żow dotkniony/ chorobą przed//fię zięty/ drugi raz vmieram.) 143₈

Dėmenų santykiai PRIEŠINAMIEJI. Jungtukas pavartotas antroje dėmens vietoje. Originalė jį atitinka konstrukcija *przed się*.

6 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *tačiau* VARTOSENA DK

<i>Jungiamasis žodis</i>	<i>K</i>	<i>TB</i>	<i>Iš viso</i>
tačiau		1	1

7. JUNGIAMASIS ŽODIS *tad(a(g))*

Tad(a) Daukšos vartojamas ne antrojo dėmens pradžioje kaip kiti jungiamieji žodžiai, bet antroje (a) arba trečioje (b) vietoje, būdingoje dalelytėms, o ne jungtukams. Vis dėlto jis laikomas jungiamuoju žodžiu, nes atlieka dėmenų jungiamąją funkciją, plg.:

a) *Tawélp éidawo akléiū/ // tawélp kurtinėi/ tawélp// paraližiumi vžmuftiéiū/ ta-//wélp wəlino priłtotiéiū/ ir// newienám' nē izbīłoiēis. Ta-//wélp tad' ir aḡ nufidēiaḡis// ir pawārgēs ārtinūs (Do ciebie przycho-//dżili ślepi/ do ciebie głuḡy/ do// ciebie Páraliżem żaráżeni/ do// ciebie opętáni/ á żádnemuś fię// niewymowił. Do ciebie tedy y// ia grzeḡny a nędżny przystępu-//ię)* 153₇

b) *daugėrñ tu gali// atlaisti/ neg aš galū dafsi-//lāisi. Notmėlkię manės// tad' miečėufes*
Wiešpatie// nūg małōnes tawōs (więcey// ty možeš odpusćić/ niźli fię iq// mogę dopusćić. Nie
odrzu-//cayže mię tedy miły Pānie od// lāfki twey) 137₁₂

Sakiniais su šiuo jungtuku dažniausiai reiškiami PRIEŽASTIES prasminiai santykiai (kaip pastarajame pavyzdyje). Keliais atvejais ryškūs TEIGINIO – IŠVADOS santykiai laikomi jų variantu, plg.:

wiflos// nūdemeš kurio/nori// kad pašidáro/ wėikės// wienu budu ižg tu// dwięių [...] Tarp tu//
tađ dwięių būdų nū-//demių/ wienas vžgūli// dārimė (wšytkie grzechy// ktorekolwiek bywāia//
po-//pelnione/ dźięią fię iedny// obycźāiem 3 tych dwu [...] Miedzy// tym tedy dwoiākim /po-//
lobem grzechow/ ieden// należy w cżynieniu) 114₁₃

Sakiniais su *tad(a)* gali būti žymimi ir SĄLYGOS santykiai, pvz.:

Augšcžėulieii Sera-//phinaĩ [...] darōs ma-//žėuleis drugėleis po akim// tawo. Kaipog tad' aš
pik-//tafis/ ir žėmafis pādaras// drišiu tawęp prieĩ (naywyžfy Serāphini [...] māiā fię jā na-//
podleyše motyliki przy bytno-//šći twoiey. Jākož ia tedy blāhe// ā nilkie ftworzenie będę śmiał// do
ćiebie przytapić) 148₁₉

Tais atvejais, kai sakiniiais reiškiami patys bendriausi GRETINAMIEJI arba LAIKO santykiai, *tad(a)* atlieka ne jungtuko, o dalelytės vaidmenį, pvz.:

gāli pridet// wiflūs nulsideiūmus/ ir nōt-//boiūmus/ kuriē iřėiĩ/ iž kú-//no/ arba vrėdo [...]
Pabāigēs tad' ģita tokĩ// skundimā qnĩ sawēs/ tēgi-//vžriš (przydāc mo-//že wšytkie grzechy
niedbāl-//ftwā/ ktore pochodzā 3 łtanu// ābo 3 wrzėdu [...] Dokonawšy tedy tey tākiey jāto-//by nā
fię/ niechayže jākońcży) 131₁₁

Jungtuko *tada* ilgesnė forma pavartota tik viename sakinyje:

norėiēĩ ata-//dėgi dūfēi mānai/ tamę// Sakramentė mēila apžiedū-//tinio apžiedūtinef/ ir
tokiū// man paširōdiĩ. Tėikifi ta-//dā dūĩ/ Wiešpaiē taiēg// ģirdj prieš tawē (chćialeš od-//kryć
dufy moiey w tym sakrā-//menćie miłōść oblubieńca ku// oblubienicy/ y takim mi fię po-//kāzāc:
rācže mi dāć tedy/ Pā-//nie/ tož serce przećiwko tobie) 168_{6,7}

Su priaugusia postpozicine dalelyte šis jungtukas pavartotas tik vieną kartą; jis eina pirmoje dėmens vietoje:

M. Tawas yragu Die-//wu?// Mo. Yra.// M. O funus yrāgu// Diewu?// Mo. Yra.// M. O
Dwafia ģwq-//tōii yra Diewu?// Mo. Yra.// M. Tadağ yra tris// Diewai? (M. Oćiec iestže Bogiem?//
V. Jęft.// M. A Syn iestže Bogiem?// V. Jęft.// M. A Duch ś. iest Bogiem?// V. Jęft.// M. A więc fā
trzey Bogowie?) 26₈

Šiuo sakiniu reiškiami TEIGINIO – IŠVADOS prasminiai santykiai.

Originale jungtuką *tad(a)* visais atvejais atitinka *tedy*, kaip ir vertime einantis antroje arba trečioje dėmens vietoje. Formą *tadag* lenkiškame tekste atitinka sudėtinis jungtukas *a więc*.

7 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *tad(a(g))* VARTOSENĄ DK

Jungiamasis žodis	K	TB	Iš viso
<i>tad(a(g))</i>	3	7	10

8. JUNGIAMASIS ŽODIS *tai yra*

Sakiniais su jungiamuoju žodiu *tai yra* abiem atvejais reiškiami TIKSLINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai.

[*Prámintas núg Chri-//ftaus/ ir iřmánoř*] *mókiti-//nis / tai yra/ kuris apfíkrik-//řtíies / tiki inę Diewq/ ir // dáro prífákimus io.* (*Jest vczeń Chrystufow kto-// ry okrcźcwřy řiq/ wierzy y wy-// żnawa zakon iego.*) 10₁₄

[*gáli dūtís káltas*] *Jř pařínios řirdęř řa- //wós/ iog iós ně řęrgcio-// wéikatůřsé/ kurie vřęulěio// laupřěřp Diewo/ tai yra-// iog iu ně däre řu tokiů czi-//řtumú widuryięiu/ drinř řa-//řies Diewo/ kaip búwo kát-//řas* ([*moře řiq dáć winien*] *Z řnářnořci vmyřřu řwego/ // iř iey nie přřeřřřęař w řprá-//wách/ ktore naleřáły ku řřuřbie// Páńřkiey/ to ięřř/ iř ich niecřy-//niř ř řákq cřyřřořciq wñęřřřnq// dla řámego Boga/ iáko byřř/ powinien*) 123₆

Originale pirmuoju atveju jungiamasis žodis neturi atitikmens, o antruoju atveju jį atitinka *to jest*.

8 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *tai yra* VARTOSENĄ DK

Jungiamasis žodis	K	TB	Iš viso
<i>tai yra</i>	1	1	2

9. JUNGIAMASIS ŽODIS *teip jog*

Dviem atvejais sudėtinio sakinio dėmenys nagrinėjamuose veikaluose siejami jungiamuoju žodžiu *teip jog*. Šiais sakiniais žymimi TEIGINIO – IŠVADOS santykiai, šiame straipsnyje laikomi PRIEŽASTIES santykių variantu:

[*funús Diewo// tápes řmógumi iřcioie// Mergós Marios/ atpřř-//ko mus qnt Krįřęus idant// mus pęrgábentu núg kai-//řés qnt dęřínés: teip iog ř[ę]-//křas krįřęus řwřęto kuriů// řękřli-nameř yra kaip řum-//ma koki wiřřo tikěiřmo// můřř.* (*řyn Bořy řřawřř řiq// cřřłowiekiem w řywoćie Páńny// Mariey/ odkupřř nář ná křyř-//řu/ áby nář přřęniořř ř lewice ná přřawicę: řák*)

iž žnámíę krzy-//já świętego/ iest iákoby lum-//má wŕytkiey wiáry náŕey.) 17₁₈

Jneiei ing iŕŕcia Mer-//gos ŕwęcžęsios Mótinos // tawós /o tú kaip ią ižkėlai// nė ižbílomof
garbėŕp/ **teip**// iog iei dawėi nė ižbílomą// małôną/ qnt' vž/áuگوئمو// ios. (Wŕedłes w// żywot
Pánienŕki naŕświęťŕey// mátki twey /á tak iákoŕ ią pod-//nioł ku niewymowney chwale **tákes** iey
dał niewymowną lá-//łkę ku záchowánui iey.) 164₆₋₇

Pastaruoju atveju originalas negalėjo nulemti jungiamojo žodžio pasirinkimo vertime. Dabartinei bendrinei kalbai *taip jog* nebūdingas – jo reikšmė kartais pavartojamas panašios sandaros jungiamasis žodis *taip kad*.

9 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *teip jog* VARTOSENĄ DK

Jungiamasis žodis	K	TB	Iš viso
<i>teip jog</i>	1	1	2

10. JUNGIAMASIS ŽODIS *todrin (ag)*

Sakiniais su šiuo jungtuku siejamais dėmenimis reiškiami PRIEŽASTIES prasminiai santykiai, pvz.:

tarŕ kurių// daug wós bus nūdeme-//mis atłáifŕtinomis:// wienókię wiŕŕadós nė-// pritėkimas/ ir
pražęgi-//mas kokłái [...] **Todrinąę** ŕŕtie// kurie eił tóbuhumof // ne túri ių kaip noŕ pi-//gai
apłaiŕi. (miedzy ktoremi// wiele ich/ ledwie będq// grzechámi powŕjedniemi// wŕákžę iednak iest
żáwŕŕe// niedołkonáłoŕć/ y wyŕtę-//pek iáki [...] **Dla tego** ci ktoryz idę ku// dołkonáłoŕci/ nie
máią// ich ledá iáko opuŕŕczáć) 117₅

Tiesiogiai po jungtuko einanti dalelytė *ir* susijusi ne su jungtuku, o su po jos einančiu įvardžiu, todėl į jungiamojo žodžio sudėtį neįeina, plg.:

Sžetónas búwo gražús iŕ// prigimimo. **Todrinąę** ir mės// iėi bė nūdemes buŕŕimė/ téi-//paia
tápfimė gražumis (já-//tan był piękny z przyrodzenia.// **Przetoż** y my/ ielli bež* grzechu bę-//
džiemy/ tedy tež zołtániemy piėknemi) 57₁₈

Paprastai jungtukas vartojamas su priaugusia postpozicine dalelyte ir tik viename sakinyje pavartotas be jos:

dawėi mań// vž pęną kúną táwą ŕwětę// gíwq/ [...] **Tódrin'** meldžiu i-//dáni mań butúmbei
małò-//numi (daleŕ mi za po-//karm ciáło twe żywe/ [...] **Przeto**// proŕę ábyŕ mi był łálkaw) 171₁₆

Originale šie sakiniai turi dvejopus atitikmenis: su jungtukais *dłatego* arba *przeto(ž)* (žr. cituotus pavyzdžius). Keliais atvejais originale pavartoti sudėtiniai jungiamieji žodžiai *a przetoż* (a) ir *a dłatego* (b):

a) *mēs ēlīmē wiļi// brōlēi ir lūņus teip' gēro te-//wo/ **todrīnağ** tairimē mi-//lētis/ kaip' brōlei ir waikāi// wiēno tēwo.* (my wfyfcy iefiefmy fobie brá-//čia/ **á pržetož** mamy fię miło-// wác iako brácia á lynowie ták// dobrotliwego Oycá.) 50₁₀

b) *tái// ko nēřėgimē/ wārgēi// pažini tūrimē. **Todrī-//nağ** nē rēikia stēbētis/ // iog nēkurios peršonos// nōbažnos nē rāda nū-//demių/ ižg kurių turē-//tų dūtiš kátos/ (to cžego nie widži-//my/ žtrudná žnác može-//my. **A dla tego** nie tržebá// fię džiwowác/ iž niektore// peršony nabožne/ nie náy-//duių grzechow/ ž ktorych// by fię miály winnemi dá-//wác:) 115₅₋₆*

Šie atvejai rodo vertimo sakinių su jungiamaisiais žodžiais *ir todrin*, *ir dėl to* ir sakinių su vienu *todrin* sinonimiją.

10 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *todrin(ag)* VARTOSENA DK

Jungiamasis žodis	K	TB	Iš viso
<i>todrin(ag)</i>	2	5	7

11. JUNGIAMASIS ŽODIS *vienok(ig)*

Sakiniais su šiuo jungtuku *Trumpame Bude* reiškiami PRIEŠINAMIEJI santykiai, pvz.:

*Žaiždū táwų su Thamós-//fiwm' nē wēiždžiu// **Wienôk** ſqī Diewa/ // ižpažini nē wēkliu*
(3 Tomařem bližen twoich tu niewi-//džę/ // **Wřákže** cię wyznác žá Bogá nie-//wřtydžę.) 176₁₇

Šiame ir kituose sakiniuose tarp dėmenų ryškus ir NUOLAIDOS santykių atspalvis, plg.:

*daug wós bus nūdeme-//mis atláiřtinomis:// **wienókig** wiřadós nē-//priřėkimas/ ir pražęgi-// mas kofłái (wiele ich/ ledwie będq// grzechámi powřjedniemi // **wřákže** iednák iefł żáwřęll niedořkonáořć/ y wyřtę-//pek iáki) 117₁*

Jungtukas šio tipo sakiniuose eina pirmoje (kaip pacituotuose pavyzdžiuose) arba antrąjį dėmens vietą:

*Ani krizėjus tiektai// pridęges Deiwiřte:// O cžę yž wiēno// flapoř yr žmogifte. // Abėiē **wienók**// tikrái tikėdamas:// Meldžių/ ko mētdę// látras gailėdamas.// (Ná Krzyžu lámo táilo fię Bostwo// A tu fię y twe tái człowieczerńtwo.// Oboie tu być ia mocnie wyznawam/ // Z łotrem ná krzyžu tobie fię vka-//rżam.) 176₁₁*

Pastaruoju atveju vertimas kiek esmingiau skiriasi nuo originalo: bejungtukis sakinyš Daukšos išverstas sakiniu su jungtuku *vienok*. Šiuo atveju nesutampa vertimo ir originalo prasminiai dėmenų tarpusavio santykiai: lenkiškame tekste jie gretinamieji.

117₁ sakinyje jungtuką su priaugusia dalelyte *vienokig* atitinka sudėtinis jungiamasis žodis *wszakże jednak*.

Jungtukas *vienokig* vartojamas ir sudėtinio jungtuko *bat vienokig* dalimi (žr. 2.6. skirsnį). Keliais atvejais jis eina porinių jungtukų *norint ... vienok* ir *norint ... bat vienok* dalimi. Žodelis *vienok* gali atlikti ir dalelytės vaidmenį, pvz.:

Jr kasę wienók /u manim// wëikšís/ malônëufęs Jëšau? (Y coż wżdy lię zemną /tá-//nie/ miłościwy Jeżu?) 143₁₄

Sakinių su *vienok(ig)* ir jiems sinonimiškų sakinių su *bat* arba *tačiau* santykis nėra aiškus. Vieno ar kito jungtuko pasirinkimą galėjo nulemti skirtingi originalo jungiamieji žodžiai.

11 LENTELĖ. JUNGIAMOJO ŽODŽIO *vienok(ig)* VARTOSENĄ DK

Jungiamasis žodis	K	TB	Iš viso
vienok(ig)		3	3

12. IŠVADOS

Sudėtiniai sujungiamieji sakiniai išnagrinėtuose Daukšos veikaluose (žr. 12 lentelę) pagrindiniais bruožais atitinka dabartinės bendrinės kalbos sakinius. Jais reiškiamų prasminių santykių ryšys su sakinio jungiamaisiais žodžiais parodytas 13 lentelėje.

Iš ryškesnių sujungiamųjų santykių raiškos Daukšos veikaluose ir dabartinėje bendrinėje kalboje skirtumų minėtini šie:

1. Sakiniais su jungtuku *ir*, taip pat kaip ir dabartinėje bendrinėje kalboje, paprastai perteikiami patys bendriausi GRETINAMIEJI dėmenų tarpusavio santykiai, kartais – PRIEŠ-PRIEŠOS ir kiti. Originale juos atitinka ne tik sakiniai su jungtuku *y*, bet ir sakiniai su *a*. Pastarieji sudaro net 30 procentų visų tų atvejų, kai lietuviški pavyzdžiai originale turi jungtukinius atitikmenis.

Vyraujantys dėmenų prasminiai santykiai sakiniuose su jungtuku *o* yra GRETINAMIEJI ir kiek rečiau – PRIEŠINAMIEJI. Šie dėmenų santykiai būdingi Daukšos ir dabartinės kalbos sakiniams su jungtuku *ir*. Originale sakinius su *o* atitinka sakiniai su jungtuku *a*.

Vertimo lyginimas su originalu rodo to meto lenkų ir lietuvių kalbų sudėtinių sakinių, reiškiančių GRETINAMUOSIUS dėmenų tarpusavio santykius, skirtumus: lenkų kalbos sakiniams su jungtuku *a* šių santykių raiška buvusi kur kas būdingesnė (plg. Klemensiewicz e. a., 1955: 450, 471, 507) negu atitinkamiems lietuvių kalbos sakiniams su jungtuku *o*.

2. Išnagrinėtų Daukšos veikalų kalbai labiau nei dabartinei bendrinei vartosenai būdinga prasminių santykių ar jų atspalvių raiška postpoziciniais prie jungtukų prišlyjančiais žodeliais (plg. Piročkinas 1964c: 81, 85, 98). Pavyzdžiui, sakiniams su jungiamaisiais žodžiais *ir dabar*, *ir vėl*, *ir labiau* reiškiami GRETINAMIEJI arba PRIEŠINAMIEJI santykiai. PRIEŽASTIES santykiai reiškiami sakiniams su jungiamaisiais žodžiais *ir todrin*, *ir teip*; NUOLAIDOS – su *ir vėl atpenč*; PRIDURTINIAI – su *ir tai*. Nustatyti prasminių

dėmenų tarpusavio santykių pobūdį padeda vertimo lyginimas su originalu – jame vertimo postpoziciniai žodeliai paprastai turi tikslius atitikmenis. Vis dėlto postpozicijų vartoseną ne visada lemia originalo: tai rodo ją buvus būdingą ir to meto šnekamajai lietuvių kalbai.

3. Daukšos vertimuose matyti didesnis nei dabar pagalbinių žodžių polifunkciškumas. Dažnai tas pats žodelis gali eiti ir prieveiksmiu arba dalelyte, ir sudėtinio arba porinio jungtuko dalimi, ir pats vienas atlikti jungiamojo žodžio vaidmenį.

4. Postpoziciniai žodeliai išnagrinėtuose veikaluose palyginti dažnai vartojami ne antroje, o trečioje ar net ketvirtoje dėmens vietoje (plg. Hermann 1926). Tokia jų vartoseną paprastai priklauso nuo originalo, tačiau ne visais atvejais, todėl kažin ar gali būti paaiškinta vien lenkų kalbos įtaka.

Kathechismo ir *Trumpo Budo* sudėtiniai sujungiamieji sakiniai iš dalies skiriasi jungiamųjų žodžių inventoriumi: *tačiau* ir *vienok(ig)* vartojami tik pastarajame veikale.

12 LENTELĖ. M. DAUKŠOS *KATHECHISMO* IR *TRUMPO BUDO* SUDĖTINIŲ SAKINIŲ JUNGIAMIEJI ŽODŽIAI

<i>Jungiamieji žodžiai</i>	<i>K</i>	<i>TB</i>	<i>Iš viso</i>
<i>Su</i> arba	6	3	9
<i>Su</i> bat	16	18	34
<i>Su</i> ir	113	119	232
<i>Su</i> nei	8	7	15
<i>Su</i> o	23	38	61
tačiau		1	1
tad(a(g))	3	7	10
tai yra	1	1	2
teip jog	1	1	2
todrin(ag)	2	5	7
vienok(ig)		3	3
<i>Iš viso</i>	173	203	376

13 LENTELĖ. SUDĖTINIAIS SUJUNGIAMAJISIAIS SAKINIAIS REIŠKIAMŲ
DĖMENŲ PRASMINIAI SANTYKIAI M. DAUKŠOS *KATHECHISME* IR
TRUMPAME BUDE

Jungiamieji žodžiai	Prasminiai santykiai								
	Gretina- mieji	Priešina- mieji	Skiria- mieji	Išskir- ties	Tiksli- namieji	Prie- žasties	Sąly- gos	Nuo- laidos	Pridur- tiniai
Su arba			++						
Su bat	+	++		+				+	
Su ir	++	+				+	+	+	+
Su nei	++	+							
Su o	++	+		+		+	+		+
tačiau		++							
tad(a(g))						++	+		
tai yra					++				
teip jog						++			
todrin(ag)						++			
vienok(ig)		++						+	

LITERATŪRA

- AMBRAZAS, V. 1972: Lietuvių kalbos prijungiamųjų sakinių struktūriniai tipai. *Baltistica* 8 (1), 23–48.
- AMBRAZAS, V. 1977: Lietuvių kalbos istorinės sintaksės metodo problema. *LTSR MA darbai A* 4 (61), 139–154.
- AMBRAZAS, V. 1982: Žodžių tvarka ir baltų kalbų sakinio tipo rekonstrukcija. *Baltistica* 18 (2), 100–118.
- AMBRAZAS, V. 1986: Lietuvių kalbos sakinio sintaksinės ir semantinės struktūros vienetai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 25, 4–44.
- AMBRAZAS, V., red. 1994: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- BALKEVIČIUS, J. 1963: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Mintis.
- HERMANN, E. 1926: *Litauische Studien. Eine historische Untersuchung schwachbetonter Wörter im Litauischen*, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- KLEMENSIEWICZ, Z., LEHR-SPLAWIŃSKI, T., URBAŃCZYK, S. 1955: *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- MICHELINI, G. 2001: Itališkas Ledesmos Katechismo *Dottrina Christiana*: Daukšos panaudoto lenkiško teksto šaltinis. *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 227–250.

PALIONIS, J. 1967: *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis.

PALIONIS, J. 1995: Pratarinė; 1595 metų Katekizmas ir jo leidimai. *Mikalojaus Daukšos 1595 metų Katekizmas*. Parengė Vida Jakštienė ir Jonas Palionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 7–8; 15–39.

PIROČKINAS, A. 1964a: Keli ypatingesni sudėtinių sakinių tipai. *Kalbotyra* 10, 109–113.

PIROČKINAS, A. 1964b: Место присоединения среди других видов синтаксической связи. *Kalbotyra* 10, 157–165.

PIROČKINAS, A. 1964c: Sujungiamųjų sakinių su jungtukais *ir, o, bet* loginiai–semantiniai santykiai. *Kalbotyra* 10, 77–107.

ULVYDAS, K., red. 1976: *Lietuvių kalbos gramatika* 3. *Sintaksė*, Vilnius: Mokslo.

Artūras Judžentis

Gauta 2001 07 20

Lietuvių kalbos institutas

Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius, Lietuva

arturas.judzentis@lki.lt

Jūratė Pajėdienė

Lietuvių kalbos institutas

Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius, Lietuva

jurate.pajediene@lki.lt